Shiraz University
Journal of Children's Literature Studies
Semiannual, ISSN: 2783-0616
Spring - Summer 2026

OPEN ACCESS

Extended Abstract

DOI:10.22099/JCLS.2025.52609.2087

The Naturalization of Violence in the Works of Houshang Moradi Kermani: A case Study of *Sweet Jam*, *You're No stranger*, and *Majid's Tales*

Masoumeh Ghayouri* (Corresponding Author)
Marziyeh Azarnia

Introduction

In Fairclough's Critical Discourse Analysis, naturalization refers to the process through which ideologies and power relations in discourse are presented as "natural," "self-evident," or "normal." This concept demonstrates how language and discourse can unconsciously instill certain beliefs and values in individuals so that they accept them as "common sense" without questioning them. Violence—understood as deviant behavior involving coercion and harm—may manifest physically or more subtly through speech, gaze, or specific gestures.

Houshang Moradi Kermani is one of the most prominent contemporary Iranian authors of young adult novels, widely admired for his fluid and appealing narrative style. According to the authors of this article, one of the notable features in most of his works is the naturalization of anger and violence. The point of concern is that when an author repeatedly represents anger and violence as everyday and inevitable, the audience may perceive them as ordinary rather than subject to critique.

* Assistant Prof of Persian Language and Literature, University of Guilan, Rasht, Iran.
ghayoori_m@guilan.ac.ir

Article Info: Received: 2025-03-11, **Accepted:** 2025-08-06

COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

Method, Review of Literature, and Purpose

Adopting a descriptive-analytical approach, this article examines the naturalization of violence in the works of Houshang Moradi Kermani, based on Fairclough's notion of naturalization. The body of literature on Fairclough's Critical Discourse Analysis is extensive and diverse, with numerous studies analyzing texts through this lens. The present study addresses the theme of violence in children's and young adult literature, with a case study of Moradi Kermani's stories, focusing on instances of violence that do not initially appear as such. At first glance, children or adolescents may even be encouraged to engage in such acts; however, a critical reading reveals them as examples of naturalized violence. Such representations may influence the socio-cultural behavioral models of young readers. The study seeks to answer the following questions: 1. What types of violence are naturalized in Moradi Kermani's works, and which are most prominent? 2. How, and under what mechanisms and conditions, are these forms of violence naturalized?

Discussion

The naturalization of anger in Moradi Kermani's works is analyzed in two dimensions: (a) through the use of narrative elements, and (b) through non-narrative features. In the selected novels, the author depicts settings in which the adolescent protagonist neither protests against nor resists violence. Social hierarchies between characters are strongly emphasized: adults commonly treat children harshly and aggressively, while the subordinate child or adolescent is expected to remain silent, exercise restraint, or respond passively, humorously, or by evading the situation. Moreover, when Moradi Kermani portrays instances of aggression, he provides no narrative space for critique or resistance on the part of young characters. In discourse analysis, naturalizing violence does not merely mean concealing it; rather, it involves representing violence in a way that strips it of critical, emotional, or moral dimensions, rendering it ordinary, inevitable, or even legitimate. Therefore, although violence is overtly depicted in the analyzed works, this alone does not preclude its naturalization.

From a tonal perspective, the "implied author" appears to deliberately avoid expressing emotions arising from such mistreatment. Another notable aspect is the manner in which adults address children: in the studied works, mothers, grandmothers, and other elder figures often resemble each other, frequently employing verbal expressions infused with normalized verbal violence, which the implied author presents as acts of care. This tendency is especially frequent in *Majid's Tales*. Additionally, many phrases and idioms indirectly reference violence. Numerous story situations are accompanied by humor, and the exaggerated portrayal of violent actions and speech within comedic contexts reduces the audience's sensitivity toward violence.

Conclusion

1. The analysis of Moradi Kermani's works shows that violence is often depicted as an everyday reaction. In the studied stories, most characters respond to situations with shouting or threats, yet such behavior is never challenged.

2. Characters tend to accept anger, react passively, and show no intention of changing it.

3. No clear message is conveyed about the consequences of anger and violence. While some moments of suffering caused by violence are present (e.g., in *You're No Stranger*), overall the stories offer no explicit message about the harms of either direct or indirect violence.

4. The repeated use of expressions and idioms normalized around anger further reinforces the naturalization of violence.

5. The naturalization of violence in these works is not limited to verbal forms; physical violence is also present, including imprisonment, beating with a stick, and corporal punishment.

6. The use of humor in contexts depicting violence contributes to the naturalization of such behaviors, as aggression and humiliation, when framed as jokes, appear harmless and diminish the perceived severity of anger.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Violence, Young Adult Novel, Naturalization, Houshang Moradi Kermani

References

Aghagolzadeh, F., & Ghiasian, M. S. (2007). Dominant approaches in critical discourse analysis. *Journal of Language and Linguistics, 3*(5), 58–64. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1129710 [in Persian]

Fairclough, N. (2000). *Critical discourse analysis* (F. Shayestehpiran et al., Trans.). Center for Media Studies and Research. [in Persian]

Ghayoori, M., & Eslahi, S. (2022). Linguistic analysis of the position of women in Persian proverbs from the perspective of naturalization. *Persian Language and Iranian Dialects, 7*, 173–202. https://doi.org/10.22124/plid.2022.22653.1610 [in Persian]

Hart, C. (2010). *Critical discourse analysis and cognitive sciences* (M. Dehghan, F. Aghagolzadeh, & B. Vahabian, Trans.). Neviseh Parsi. [in Persian]

Howarth, D. (2011). *Discourse* (A. Sabouri, Trans.). Ashian. [in Persian]

Karbalayi Sadegh, M., et al. (2017). An analysis of verbal violence patterns in contemporary literary works: A functional approach. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Literature and Linguistics*. https://sid.ir/seminar/161/fa [in Persian]

Lintvelt, J. (2019). *Dimensions of storytelling: Theme, ideology, identity* (N. Hejazi, Trans.). Elmi va Farhangi. [in Persian]

Mahmoudi Bakhtiari, B., & Manavi, M. (2016). Verbal violence in the play *Hamlet with Seasonal Salad*: A discourse approach. *Language Studies Monthly, 7*(2), 187–205. http://lrr.modares.ac.ir/article-14-3733-fa.html [in Persian]

Mirsadeghi, J. (2015). *Elements of story*. Sokhan. [in Persian]

Mohseni, M. J. (2012). An essay on Fairclough's discourse analysis theory and method. *Cultural Social Knowledge, 3*(3), 63–86. https://marefatefarhangi.nashriyat.ir/node/112 [in Persian]

Moradi Kermani, H. (2002). *Majid's tales*. Moein. [in Persian]

Moradi Kermani, H. (2007). *You're no stranger*. Moein. [in Persian]

Moradi Kermani, H. (2009). *Sweet jam*. Moein. [in Persian]

Payne, J. (2010). *Voice and style* (N. Arbabi, Trans.). Rasesh. [in Persian]

Razi, A. (2022). *Research methods and skills in literature and bibliography*. Fatemi. [in Persian]

Rimmon-Kenan, S. (2008). *Narrative fiction: Contemporary poetics* (A. Horri, Trans.). Niloufar. [in Persian]

Tobias, R. (2010). *Theme and strategy* (M. Talayi, Trans.). Rasash. [in Persian]

Yarmohammadi, L. (2020). *Introduction to discourse studies*. Hermes. [in Persian]

Younesi, E. (2013). *The art of storytelling*. Negah. [in Persian]

مجله‌ی مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز
بهار و تابستان ۱۴۰۵
شاپا الکترونیکی: ۰۶۱۶-۲۷۸۳
مقاله‌ی علمی پژوهشی، دوفصلنامه، سال ۱۷، شماره‌ی اول
بهار و تابستان ۱۴۰۵، پیاپی ۳۳، صص ۱۵۳-۱۷۰
OPEN ACCESS
DOI:10.22099/JCLS.2025.52609.2087

بررسی طبیعی‌سازی خشونت در آثار هوشنگ مرادی‌کرمانی؛ مطالعه موردی: *مربای شیرین*، *شما که غریبه نیستید*، *قصه‌های مجید*

معصومه غیوری *
مرضیه آذرنیا **

چکیده

داستان‌ها بخشی از ادبیات هستند که با خوانش هر یک از آن‌ها، ایدئولوژی خاصی به خواننده منتقل می‌شود. بسیاری از این ایدئولوژی‌ها در متن پنهان‌اند و برخی در نگاه اول بسیار عادی و طبیعی به نظر می‌رسند. در این مقاله، کتاب‌های *مربای شیرین*، *شما که غریبه نیستید* و *قصه‌های مجید* اثر هوشنگ مرادی‌کرمانی با خوانشی انتقادی، از منظر طبیعی‌سازی بررسی می‌شوند. نظریه‌ی طبیعی‌سازی بخشی از نظریه‌ی تحلیل انتقادی گفتمان است و به روشن‌کردن ایدئولوژی‌های پنهان در اصطلاحات، عبارات و گفت‌وگوها و کنش‌هایی می‌پردازد که به ظاهر عادی به نظر می‌رسند. بدین منظور، کتاب‌های بررسی‌شده، از نظر طبیعی‌سازی خشونت در فضاسازی‌ها و لحن داستان و شخصیت‌ها بررسی شدند و همچنین کاربرد کنایه‌ها و عبارات در این حوزه بررسی شد. نتایج این بررسی‌ها نشان می‌دهند که در این داستان‌ها در فضاسازی‌ها و لحن داستان طبیعی‌سازی خشونت انجام گرفته و کنایه‌ها و عباراتی که به‌طور غیرمستقیم بر خشونت دلالت دارند، استفاده شده‌اند که در کل خشونت در کلام، بسیار عادی و طبیعی جلوه داده شده است. علاوه‌بر این‌ها استفاده از طنز در موقعیت‌هایی که به خشم پرداخته شده، از حس منفی خشونت کاسته و این احساسات را طبیعی‌سازی کرده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل انتقادی گفتمان، خشونت، رمان نوجوان، طبیعی‌سازی، هوشنگ مرادی‌کرمانی.

---

* استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران ghayoori_m@guilan.ac.ir (نویسنده مسئول)
** دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران shiva.azarnia@gmail.com

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۲۱، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۵/۱۵

COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

۱. مقدمه

در سال‌های اخیر به پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در تحقیقات ادبی بسیار توجه شده است و به پدیده‌ی ادبیات، از منظر دانش‌های مختلف پرداخته شده است. در کوتاه‌ترین تعریف از گفتمان می‌توان آن را «شیوه‌ای خاص برای سخن‌گفتن درباره‌ی جهان و فهم آن یا فهم یکی از وجوه آن» دانست (رک. یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۱۸). با نظر به این تعریف تحلیل گفتمان به‌منزله‌ی بررسی و تفسیر و تحلیل این شیوه‌ی خاص سخن‌گفتن و فهم جهان و روابط آن است، همچنین یکی از رویکردهای مهم و مطرح در این زمینه رویکرد «تحلیل گفتمان» است. مهم‌ترین بحث این علم، فهم و تفسیر آن دسته از نظام‌های قراردادی است که برای ارتباط به کار می‌روند (رک. رضی، ۱۴۰۱: ۴۷-۴۶).

«تحلیل گفتمان ریشه در زبان‌شناسی دارد و نخستین بار در سال ۱۹۵۲ در مقاله‌ای از زبان‌شناس معروف انگلیسی، زلیک هریس، به کار رفته است» (محسنی، ۱۳۹۱: ۶۴). همچنین تحلیل انتقادی گفتمان «به‌مثابه شاخه‌ای از زبان‌شناسی کاربردی به اندازه‌ی زبان‌شناسی انتقادی شناخته شده و توسط محققان دانشگاه ایست‌آنجلینا و با انتشار کتاب *زبان و کنترل* فاولر و همکاران در ۱۹۷۹ و *زبان به‌مثابه ایدئولوژی* از کرس و هاج در ۱۹۷۹ معرفی شد» (هارت، ۱۳۹۸: ۲۳). «تحلیل‌گر انتقادی گفتمان بر آن است تا سازوکار عدم مساوات اجتماعی نهفته در لایه‌های زیرین گفتمان را کشف کند، نشان دهد و آگاهی لازم و کافی و روشن برای افراد جامعه مورد نظر فراهم آورد» (یارمحمدی، ۱۳۹۹: ۱۶)؛ یعنی نشان دهد که گوینده یا نویسنده چه افکار و ایدئولوژی‌هایی داشته که در زیر لایه‌های پنهان متن نهفته است و اغلب چنان نیست که موضع‌گیری آشکاری را نشان دهد. بنابراین تحلیل انتقادی گفتمان (CDA)[1] راهکاری پژوهشی است که به‌گونه‌ای انتقادی، رابطه‌ی بین زبان و جامعه را تجزیه و تحلیل کند و نیز به مطالعه‌ی شیوه‌ی تجلی ایدئولوژی، هویت و نابرابری‌ها از طریق متونی می‌پردازد که در بافت‌های اجتماعی‌سیاسی تولید می‌شوند و زبان در نحوه‌ی تولید این وضعیت‌ها نقش اصلی و تعیین‌کننده دارد (رک. هارت، ۱۳۹۸: ۳۹).

در سال‌های مختلف و در رشته‌های گوناگون تعاریف متفاوتی از تحلیل گفتمان ارائه شده است اما به‌طور کلی می‌توان سه تعریف مرسوم‌تر برای آن در نظر گرفت:

۱. گفتمان قطعه‌ای از زبان با معناست که اجزای آن به‌نحوی به هم مربوط‌اند و هدف خاصی دارد؛

۲. گفتمان محصول ارتباط و تعامل مباشران گفت‌وگو در بافتی اجتماعی‌فرهنگی است؛

۳. گفتمان به عمل گفته[2] یا کار در مقابل محصول گفته یا متن که بازنمای ساخت صوری گفتمان است، گفته می‌شود (یارمحمدی، ۱۳۹۹: ۱۲).

بررسی‌های تحلیل متن نشان داده است:

۱. اشخاص مختلف، از یک متن واحد برداشت‌های واحدی ندارند؛

۲. خوانش (برداشت و تفسیر از) متن همیشه به‌نسبتی نادرست است؛

۳. متن، کل معناداری است اما معنی لزوماً در متن نیست؛

۴. متن، خنثی یا بی‌طرف نیست؛

۵. معنا هم از متن و هم از بافت وضعیتی تأثیر می‌پذیرد؛

---

[1]. Critical discourse analysis

[2]. utterance

۶. معنا تغییرپذیر است و درک آن هیچ‌وقت کامل نیست؛

۷. هر متنی در وضعیتی خاص تولید می‌شود؛

۸. هر متنی با منبعی از قدرت مرتبط است (هوارث، ۱۳۹۰: ۱۳).

یکی از رویکردهای تحلیل انتقادی گفتمان، دیدگاه نورمن فرکلاف[1] است. فرکلاف یکی از شخصیت‌های شاخص در زمینه‌ی زبان‌شناسی انتقادی[2] است. در نگاه او تحلیل انتقادی گفتمان، روشی است که در کنار سایر روش‌ها برای بررسی تغییرات اجتماعی و فرهنگی به کار گرفته می‌شود (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۶: ۴۰-۴۱).

فرکلاف رویکرد خود را مطالعه‌ی انتقادی زبان می‌نامد و اولین هدف را که بیشتر جنبه‌ی نظری دارد، «کمک به تصحیح کم‌توجهی گسترده نسبت‌به اهمیت زبان در تولید، حفظ و تغییر روابط اجتماعی قدرت» و دومین هدف را که عملی‌تر است، «کمک به افزایش آگاهی نسبت‌به اینکه چگونه زبان در سلطه بعضی بر بعضی دیگر نقش دارد» (همان: ۴۱) می‌داند. در هدف دوم، فرکلاف تأکید زیادی روی بالابردن سطح آگاهی افراد کرده است. زیرا معتقد است «درگفتمان مردم می‌توانند روابط قدرت خاصی را مشروعیت ببخشند یا (آن را به رسمیت نشناسند) بدون اینکه از کاری که انجام می‌دهند، آگاهی داشته باشند» (همان:).

او براساس همین دیدگاه، مفاهیم «طبیعی‌سازی»[3] و «انتظام» را مطرح می‌کند: «طبیعی شدگی فرایندی گفتمانی است که همچون رخدادی در زبان محقق می‌شود و عمدتاً در ذیل بررسی‌های ایدئولوژیکی تحلیل گفتمان مطرح است» (غیوری و اصلاحی. ۱۴۰۱: ۱۸۰). فرکلاف معتقد است که انتظام تعاملات به «دانش زمینه‌ای» مفروض وابسته است و دانش زمینه‌ای دربرگیرنده‌ی بازنمودهای ایدئولوژیک «طبیعی شده» است (محسنی، ۱۳۹۱: ۶۹)؛ یعنی در بردارنده‌ی آن دسته از بازنمودهای ایدئولوژیک که اندک‌اندک به‌صورت عقل سلیم به نظر می‌آیند و این به این معناست که چون ایدئولوژی‌ها پشت کلمات و عبارات پنهان می‌شوند، گاهی بسیار بدیهی به نظر می‌رسند و به همین دلیل هم مقاومتی در برابر قبول آن‌ها نمی‌شود.

«اختیارکردن اهداف انتقادی به معنی آن است که در جهت روشن‌کردن این طبیعی‌شدگی بکوشیم و به بیان کلی‌تر، به معنی آن است که تعیّن‌ها و تأثیرات اجتماعی گفتمان را که ماهیتاً از دید مشارکین آن مخفی می‌ماند آشکار سازیم» (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۲۷)؛ زیرا طبیعی‌شدن یا تبدیل بازنمودهای ایدئولوژیک به عقل سلیم چیزها را غیرشفاف می‌سازد (هوارث، ۱۳۹۰: ۲۳). منظور از انتظام «احساسی است که مشارکین تعامل دارند و می‌توان آن را به‌گونه‌ای کم‌وبیش موفقیت‌آمیز از رفتارهای تعاملی آنان استخراج و استنباط کرد» (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۲۷).

۱. ۱. خشونت و انواع آن

خشونت در معنی رفتاری نامتعارف همراه زورگویی و آزار است و گاه به‌صورت فیزیکی و بدنی است و گاه به‌صورت نامحسوس‌تر در کلام یا طرز نگاه یا نوع خاصی از ژست نمود می‌یابد.

---

[1]. Norman Fairclough
[2]. Critical linguistics
[3]. naturalization

خشونت کلامی[1] به معنی بهکاربردن الفاظ، عبارات و گزارههایی است که بر شنونده تأثیر منفی و مخرب دارد و او را وادار به انفعال، وازدگی، گوشهگیری میکند و احساس تحقیر و خوارشدگی را در شنونده و مخاطب کلام برمیانگیزد. «گالتونگ در کتاب خشونت و علل آن میان خشونت ساختاری و خشونت مستقیم تفاوت قائل میشود. بدینترتیب که خشونت مستقیم، بهکاربردن قدرت مادی برای تأثیرگذاری یا واکنش نسبتبه اعمال سایر انسانهاست وخشونت ساختاری، نتیجهی ساختارهای اجتماعی است که تأثیر غیرمستقیم بر مردم دارد» (محمودیبختیاری و معنوی، ۱۳۹۵: ۱۸۹). زمانی که خشونت، طبیعی قلمداد شود و عکسالعمل مناسب بازدارندگی در برابر آن ایجاد نشود به پذیرش افراد و بیتفاوتی آنها میانجامد. طبیعیشدگی خشونت کلامی ممکن است به خشونت ساختاری تبدیل شود و بر زندگی اجتماعی مردم تأثیر گذارد.

خشونت کلامی یکی از تأثیرگذارترین و شایعترین خشونتها محسوب میشود که در قالب ناسزاگویی در نظر گرفته میشود. بازنمایی این نوع از خشونت به شیوههای مختلفی چون طعنه، کنایه، نیش زبان، تمسخر، شکلکدرآوردن و نفرین و ... صورت میگیرد. هدف از این نوع خشونت در گفتمان، اعمال قدرت، تخریب، تحقیر و... است (رک. کربلاییصادق و همکاران، ۱۳۹۶: ۱).

۱. ۲. بیان مسأله

هوشنگ مرادیکرمانی یکی از نویسندگان برجستهی معاصر در زمینهی رمان نوجوان است و به سبب زبان روان و دلنشینی داستانهایش توجه بسیاری از مخاطبان را به خود جلب کرده است. به نظر نویسندگان مقاله، یکی از مصادیق درخور توجه در بیشتر داستانهای او، طبیعیسازی خشم و خشونت است. نکتهی شایان توجه این است که وقتی که یک نویسنده بارها در آثارش خشم و خشونت را بهعنوان امری روزمره و اجتناب ناپذیر بازنمایی میکند، ممکن است مخاطب به جای آنکه این موضوع را نقد کند، آن را عادی بپندارد. در نتیجه، این نوع گفتمان میتواند به بازتولید خشونت در جامعه کمک کند. از طرفی چون آثار مرادیکرمانی برای نوجوانان نوشته شدهاند و این گروه سنی هنوز در حال ساختن درک خود از روابط اجتماعی، احساسات و شیوههای برخورد با مشکلات هستند، اگر در این داستانها خشم و پرخاشگری صرفاً بهعنوان بخشی طبیعی از زندگی نمایش داده شود، نوجوانان ممکن است آن را طبیعی قلمداد و درونی کنند. بنابراین بررسی این موضوع در آثار مرادیکرمانی ضروری به نظر میرسد.

در این مقاله سعی شده است تا طبیعیسازی خشونت در آثار هوشنگ مرادیکرمانی براساس تحلیل انتقادی گفتمان فرکلاف و نظریهی طبیعیسازی او بررسی شود و این مقاله در صدد است تا به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. چه انواعی از خشونت در این آثار طبیعیسازی شده است؟ کدام خشونتها برجستهترند؟

۲. انواع خشونت در آثار مرادیکرمانی چگونه و با چه سازوکارها و شرایطی، طبیعیسازی شده است؟

این مقاله به روش توصیفیتحلیلی به بررسی طبیعیسازی خشونت در آثار هوشنگ مرادیکرمانی، براساس آراء بیانشده و طبیعیسازی فرکلاف میپردازد.

---

[1]. Verbal violence

۱. ۳. پیشینه‌ی پژوهش

آثار مرتبط با حوزه‌ی تحقیق تحلیل گفتمانی این مقاله، بسیار متعدد و متنوع است و با بررسی متون مختلف از منظر تحلیل گفتمان، آثار گوناگونی نوشته شده است که اشاره به فهرست طویل این آثار مقصود مقاله‌ی ما نیست. به همین دلیل در بخش پیشینه از اشارات عام در حوزه‌ی مذکور صرف نظر کرده، به معرفی نزدیک‌ترین آثار به موضوع مقاله می‌پردازیم:
برخی مقالات در زمینه‌ی خشونت و خشونت کلامی عبارتند از: مقاله کربلایی‌صادق و همکاران (۱۳۹۶) که به بررسی خشونت کلامی در زبان به‌عنوان ابزار به‌کارگیری واژگان به‌منظور کنترل و تحقیر مخاطب در دو اثر *سنگی بر گوری* و *سووشون* به ترتیب از جلال آل‌احمد و سیمین دانشور پرداخته‌اند. نویسندگان این مقاله در پی پاسخ به این پرسش‌ها بوده‌اند که چه ارتباطی بین جنسیت و خشونت کلامی وجود دارد و خشونت کلامی در پیکره‌ی منتخب از چه الگوی زبانی تبعیت می‌کند و به این نتیجه رسیده‌اند که به‌کارگیری افعال مادی در هر دو نویسنده به یک میزان است و هرچند نویسندگان انتظار داشتند که افعال ذهنی از سوی نویسنده‌ی زن بیشتر از نویسنده‌ی مرد باشد، اما یافته‌های این پژوهش، عکس این تصور را اثبات کرده است. مقاله‌ی ظریفیان و همکاران (۱۴۰۱) تصویری از وضعیت ادبی عصر مشروطه ارائه می‌دهد و نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که اختلاف سیاسی، رقابت بر سر پایگاه اجتماعی، بی‌توجهی به‌صورت شعر و... انگیزه‌های بروز تندزبانی در این دوره هستند. مقاله‌ی لزگی و حجوانی (۱۳۸۴) ابتدا به تعریف خشونت باتوجه‌به حوزه‌های فلسفه، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی و فلسفه می‌پردازد و بررسی می‌کند که آیا ریشه‌ی خشونت در نهاد انسان است یا بیرون از آن. این پژوهش نشان می‌دهد که میزان و شدت جدی‌بودن خشونت به زمینه‌ی بروز آن بستگی دارد و میزان خشونت در فکر و خیال با میزان آن در گفتار و در عمل متفاوت است. همچنین به این نکته می‌پردازد که افسانه‌های جن و پری و دیو و اژدها به‌رغم آنکه پر از نزاع و درگیری‌اند از مصادیق خشونت در ادبیات کودک به شمار نمی‌آیند. مقاله‌ی محمودی‌بختیاری و معنوی (۱۳۹۵) براساس چارچوب نظریه‌ی گفتمانی مالکین به بررسی، معرفی و کاربست نگاره‌ای زبان‌شناختی در تحلیل گفتمان خشونت‌آمیز دراماتیک در نمایش‌نامه‌ی *هملت* و *سالاد فصل* اکبر رادی می‌پردازد. مجموع بررسی‌ها در این پژوهش نشان می‌دهد که خشونت کلامی به‌عنوان عنصری نقش‌مند در شخصیت‌پردازی و تکوین درون‌مایه و مضمون نمایش‌نامه، در فرایند گفته‌پردازی و تثبیت نظام‌های قدرت و غیره کاربرد دارند.
در موضوع طبیعی‌سازی افکار یا اعمال مقالات کمتری موجود است و در این زمینه می‌توان از مقاله غیوری و اصلاحی (۱۴۰۱) نام برد که با دیدگاهی زبان‌شناسانه و انتقادی و از منظر تحلیل گفتمان، جایگاه زنان در ضرب المثل‌ها را از منظر طبیعی‌سازی بررسی کرده است. براساس نتایج این مقاله، از میان انواع کنش‌های گفتاری و فرم‌های بیانی، ضرب‌المثل‌ها به‌عنوان کنش گفتمانی پذیرفته‌شده، فرایند طبیعی‌سازی باورهایی چون بی‌وفایی و رازدارنبودن زنان، حقیر و ناقص‌العقل‌بودن آنان، ساخته‌شدن آن‌ها تنها برای خدمت در مطبخ و غیره را بدیهی جلوه داده است.

مقاله‌ی حاضر موضوع خشونت را در ادبیات کودک و نوجوان و به‌صورت موردی در داستان‌های هوشنگ مرادی‌کرمانی، از منظر طبیعی‌سازی که از مؤلفه‌های تحلیل گفتمانی است، بررسی می‌کند و تفاوتش با آثار دیگر در این است به مصادیقی از خشونت می‌پردازد که به نظر خشونت نمی‌رسند و در نگاه نخست کودک یا نوجوان به انجام آن‌ها ترغیب می‌شود اما با نگاهی انتقادی به این نتیجه می‌رسیم که این نمونه‌های طبیعی‌سازی شده‌ی خشونت در برخی آثار کودک و نوجوان، می‌تواند در الگودهی رفتارهای اجتماعی‌فرهنگی مؤثر باشد.

۲. بحث و بررسی

براساس مطالب بیان‌شده در مقدمه، طبیعی‌سازی خشم را در آثار مرادی‌کرمانی در دو بخش الف. مبتنی‌بر کاربست عناصر داستانی و ب. کاربست ویژگی‌های غیرداستانی بررسی می‌کنیم.

۲. ۱. عناصر داستان

نویسنده طبیعی‌سازی را در داستان‌ها به‌طور خودآگاه و ناخودآگاه با روش‌ها و عوامل مختلفی ممکن است اعمال کند. عناصر داستانی یکی از نمونه‌هایی است که به واسطه‌ی آن‌ها مضمون‌ها و درون‌مایه پررنگ‌تر می‌شود و از طریق آن‌هاست که خواننده با متن و داستان ارتباط برقرار می‌کند. اساساً «متن روایی، به واسطه‌ی ساختاری کلامی و هنری، برداشتی شخصی از جهان و آدمی را به نمایش می‌گذارد، [بنابراین] روایت‌پردازی با معانی متعددی همراه خواهد شد که با سایر ابعاد اثر –از جمله بُعد مضمونی، ایدئولوژیکی و هویتی شخصیت‌های داستانی– در ارتباط است» (لینت‌ولت، ۱۳۹۸: ۱).

به عقیده‌ی توبیاس، نکته‌ی مهمی که درباره‌ی ترتب و اولویت‌دهی عناصر داستان باید به آن توجه داشت این است که عناصر مهم داستان‌گویی یعنی طرح داستان، شخصیت، سبک، ایده، حال‌وهوا یا تأثیر عاطفی همواره در یک اثر اهمیت یکسانی ندارند؛ «گاهی طرح داستان از شخصیت مهم‌تر است و گاهی شخصیت از طرح داستان مهم‌تر است. هر یک از این پنج عنصر می‌تواند بر سایر عناصر غلبه کند. آن عنصری که در اثر غالب است درون‌مایه‌ی آن است» (توبیاس، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

اگر طرح داستانی منبعث از دیدگاه شخصی یا تجربه‌ی زیسته نویسنده، تابع مفاهیمی چون خشونت و طبیعی‌سازی آن باشد، تبدیل به درون‌مایه‌ی قدرتمندی می‌شود که سایر عناصر دیگر را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و به مضمونی قدرتمند و گاه زیرساختی تبدیل شود. به عقیده‌ی جرالد پرینس، «مضمون مقوله‌ای اَبَرساختاری است یا چارچوبی که اتحاد عناصر متنی مجزا (و نه مجاور) را میسر می‌سازد. مضمون قبل از آنکه یک چارچوب–کنش[1] (پی‌رنگ)، یک چارچوب موجود[2] (شخصیت داستانی، دکور)، یک چارچوب–تصویر[3] (تصویرگرایی) باشد، یک چارچوب–نظر[4] است» (به نقل از لینت‌ولت، ۱۳۹۸: ۱۸). به همین دلیل بررسی مهم‌ترین عناصر داستانی می‌تواند ما را به مضمون‌سازی‌های نظری نویسنده رهنمون باشد.

۲. ۱. ۱. طبیعی‌سازی در فضاسازی و شخصیت‌پردازی داستان

نویسنده با شگردهای گوناگونی می‌تواند برای القای مضمون، فضاسازی کند. فضاسازی‌های هر اثری باعث انس‌گرفتن مخاطب با آن اثر شده و باعث می‌شود خواننده وقایع را همان‌طور که هست بپذیرد. به این معنی که مسائل طبیعی‌شده، بسیار نامحسوس در فضاسازی‌های داستانی پنهان می‌شوند و به‌عنوان مسأله‌ای پذیرفتنی جلوه می‌کنند. «فضا و رنگ[5] داستان، صرفاً بسته به تمایل و خواست نویسنده است و اینکه چه‌طور بخواهد آن را به کار بگیرد. وقتی داستان کوتاه یا رمان خوبی را می‌خوانیم یا نمایشنامه‌ای را می‌بینیم، احساس خاص و مشخصی پیدا می‌کنیم که دنیای مخلوق داستان و فضا و رنگش در ما به وجود آورده

1. cadre-action
2. cadre existent
3. cadre-image
4. cadre- idea
5. atmosphere

است» (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۶۸۳). در واقع فضاسازی یکی از مهم‌ترین ابزارهای نویسنده برای انتقال احساسات، مفاهیم و حتی ایدئولوژی‌های پنهان در متن است.

شخصیت‌پردازی نیز از عناصر مهم داستان‌هاست. در واقع «مهمترین عنصر منتقل‌کننده‌ی تم داستان و مهم‌ترین عامل طرح داستان شخصیت داستانی است» (یونسی، ۱۳۹۲: ۳۳). شخصیت‌پردازی یکی از قوی‌ترین ابزارها برای طبیعی‌سازی است زیرا خواننده از طریق شخصیت‌ها و احساسات و واکنش‌های آنان به جهان داستان جان می‌بخشد. نحوه‌ی پردازش شخصیت‌ها و روابطشان می‌تواند فرایند طبیعی‌سازی و مخصوصاً عادی‌سازی خشونت را تسهیل کند. جایگاه طبقاتی شخصیت‌ها در کنار کنش‌ها، افکار و واکنش‌های آنان همان‌طور که می‌تواند خواننده را به‌دنبال خود بکشاند، می‌تواند سمت‌وسوی ذهنی مخاطب را نیز تغییر دهد؛ زیرا «هویت شخصی و فردی شخصیت‌های داستانی می‌تواند به هویت جمعی جنس/ جنسیتی، طبقه اجتماعی و گروه فرهنگی آن‌ها مرتبط باشد» (لینت‌ولت، ۱۳۹۸: ۱۹). در تحلیل طبیعی‌سازی خشونت، نباید صرفاً به خود وقوع خشونت توجه داشت؛ بلکه نحوه‌ی بازنمایی آن در روایت اهمیت اساسی دارد. در داستان‌های مرادی‌کرمانی، راوی در بسیاری از مواقع با حذف بخش‌هایی از خشونت، برجسته‌سازی جنبه‌های عادی آن و به‌حاشیه‌رانی ابعاد تلخ و خشن واقعه، خشونت را طبیعی و روزمره نشان می‌دهد. برای مثال، گاهی خشونت فیزیکی اعمال‌شده برجسته نمی‌شود بلکه در روایت کودکانه، به‌صورت امری شوخی‌آمیز و معمولی نموده می‌شود و حتی خود راوی آن را با لحنی طنزآمیز و بی‌اهمیت نقل می‌کند. حذف تأثیر روانی شوخی در شخصیت آسیب‌دیده همراه با برجسته‌سازی طنازانه‌ی کلامی، به کاهش بار خشونت کمک می‌کند و مخاطب را از نتایج ناخوشایند و تلخ شوخی، دور نگه می‌دارد.

از سوی دیگر، در بسیاری از روایت‌های مرادی‌کرمانی، با حاشیه‌رانی ابعاد سیستماتیک خشونت (مانند فقر و... به‌ویژه در قصه‌های مجید) باعث می‌شود که مخاطب این عوامل را بخشی از ضروریات روزمره بداند و در برابر آن حساسیت نداشته باشد. روایت ساده و کودکانه‌ی مجید، بسیاری از فشارهای خانوادگی و اجتماعی را حذف یا ساده‌سازی می‌کند و مخاطب را به جای اعتراض، به همدلی و حتی خنده وامی‌دارد. به این ترتیب، راوی در داستان با کنش‌های گفتمانی خود، بستر مناسبی برای طبیعی‌سازی خشونت فراهم می‌آورد.

در داستان *مربای شیرین*، هرجا سخن از خانواده است، فضاسازی داستان، خانواده‌ای عصبی را به تصویر می‌کشد که معمولاً مرد و زن در مقابل یکدیگر ایستاده‌اند و بحث می‌کنند. «هر شب، نصف شب صدای دادوفریاد از خانه‌ی آقای زینلی بلند بود. مادر و جلال می‌آمدند پشت پنجره و سایه‌هایشان را می‌دیدند که به‌هم چنگ و دندان نشان می‌دهند» (مرادی‌کرمانی،۱۳۸۸: ۶۹) یا «مربا که اینجا و آنجا می‌ریخت، حشره زیاد می‌شد... زیر فرش و لای مبل‌ها و توی رختخواب‌ها پر از مورچه بود. مورچه‌ها شب‌ها می‌رفتند تو گوش و بینی آدم‌ها، آن‌ها را از خواب ناز می‌پراندند، خلقشان تنگ می‌شد. قر می‌زدند. بدخواب می‌شدند. با هم دعوا می‌کردند و گاهی به هم می‌پریدند» (همان: ۷۶-۷۷).

تأکید نویسنده و تکرار فضاهای خانوادگی پرتنش حتی در بستری از طنز و شوخی، به خواننده القا می‌کند که دعواکردن، غرزدن و بحث‌کردن مسائلی عادی هستند و گویی باید در هر خانه و خانواده‌ای وجود داشته باشند. این نگرش در فضاسازی داستان‌های مرادی‌کرمانی اغلب برجسته است. در این داستان، در بیشتر مواقع، هنگامی که زن و شوهر، مادر و فرزند و پدر و فرزند و... با یکدیگر سخن می‌گویند فضا به همین شکل مملو از اعمال و گفتار خشونت‌آمیز و طبیعی شده است. معمولاً واکنش متقابل شخصیت‌ها در این فضاسازی، به متهم‌کردن و مقصر جلوه‌دادن یکدیگر منجر می‌شود که این نیز خود از خشونت‌های پنهان و مستتر محسوب می‌شود.

برای مثال وقتی کارگر کارخانه شیشه‌سازی، جلال و مادرش را با خود می‌برد تا چیزی نشانشان دهد، با صحنه‌ای مواجه می‌شویم که او فرزندش را مقصر تمام اتفاقات می‌داند و با عصبانیت شیشه‌ی مربا را می‌شکند: «پدر شیشه‌ی مربا را سر دست بلند کرد و فریاد زد: این شیشه کج که درش باز نمی‌شود، نتیجه‌ی روزی است که موهات بلند بوده از مدرسه بیرونت کردند....مادرت زنگ زد به کارخانه و گفت... انگار دنیا را توی سرم زدند، دیوانه شدم، حواسم پرت شد و قالب را بد کار گذاشتم و...» (همان: ۸۷) یا «راننده کامیون هر چه بوق زد بقال و پخش‌کننده حالیشان نشد. از بس جروبحث می‌کردند. بالاخره کامیونش را ول کرد و آمد پایین...» (همان: ۲۳).

در داستان دیگر، *شما که غریبه نیستید*، راوی داستان که کودک یا نوجوانی است، فضای خانواده خود را توصیف می‌کند. مادربزرگ خانواده، معمولاً با عصبانیت و بی‌حوصلگی با راوی و فرزندانش صحبت می‌کند. «عمو می‌خواهد از در بزند بیرون که ننه‌بابا می‌گوید: کجا می‌ری؟ خواهرت با شوهرش ممصادق دارند می‌آیند. سرش را می‌اندازد پایین و می‌رود. ننه‌بابا غر می‌زند: اینم از بچه، بزرگ کن، معلمش کن، حالا فیس و افاده‌اش دنیا رو ورداشته» (مردادی‌کرمانی، ۱۳۸۶: ۱۲و ۱۳). در فضاسازی این داستان، خانواده‌ای توصیف می‌شود که رابطه‌ی خوبی با هم ندارند. شوهرعمه‌ی راوی کسی است که با خانواده‌ی آن‌ها رابطه‌ی خوبی ندارد و همیشه عمه را کتک می‌زند و او معمولاً کبود است.

«موقع بوسیدن من ننه‌بابا نگاهش می‌کند و لکه‌ی سیاهی روی گردن، بغل گوشش، می‌بیند: «این لکه چیه مادر؟! باز کتک کاری کردین، ممصادق زده؟ الهی بمیرم... عمه دستی به گردن و لکه می‌کشد. چشم‌هایش پر از اشک می‌شود. حرفی نمی‌زند. همسایه‌هاشان می‌گویند عمه هر روز دور حیاط می‌دود، جیغ می‌کشد و به شوهرش فحش می‌دهد. او هم می‌گیرد و می‌زندش» (همان: ۱۳).

اگر راوی اشتباهی کند، با «ترکه» به سراغش می‌آیند و زندانی‌اش می‌کنند.

«یکی از بچه‌ها بطری [عطر] را از من گرفت و روی سرش خالی کرد. بوی عطر گل یاس مدرسه را برداشت. بچه‌ها دویدند و به عمو خبر دادند که «هوشو عطرتان را آورده مدرسه. خدا روز بد ندهد. عمو آمد، با ترکه. دیگر مرا مدرسه نبرد. چفت بالای در اتاقش را می‌بست که دست من نرسد. پیش ننه‌بابا برایم آشی پخت که روغن داغش زیاد بود. کتک و زندانی‌شدن در صندوقخانه» (همان: ۲۶).

در مقابل شیطنت‌های راوی و بقیه‌ی دوستانش معمولاً بزرگترها از لحن تنبیهی و تحقیرآمیز استفاده می‌کنند: «مادرش آمد پیش ننه‌بابا و شکایت کرد. ننه‌بابا به آغ‌بابا گفت: این روزگار ما رو سیاه کرده و هر روز الم‌شنگه‌ای درست می‌کنه. آدمش کن. آغ‌بابا مرابلند کرد و انداخت توی خمره بزرگ و خالی و درش را گذاشت» یا «از قضای روزگار یکی از کاسه‌های ماست می‌ریزد تو سینی کنگره‌ای‌داری که کاسه‌های ماست را تویش می‌گذارند. آغ‌بابا سینی بزرگ مسی را که ته‌اش ماستی است جلویم می‌گذارد و می‌گوید: اینم ماست تو، بشین بخور.... جماعت نگاهم می‌کنند و می‌خندند. از رو نمی‌روم، خم می‌شوم و با زبانم ماست‌ها را لیس می‌زنم. آغ‌بابا می‌گوید: پسر کاظمه، باید دیوونگی‌شو نشون بده». (همان: ۷۰). در بخش گفته‌شده از داستان، رفتار خشونت‌آمیز آغ‌بابا در قبال خطای راوی، با واکنش خنده‌ی حاضرین به‌گونه‌ای عادی‌سازی می‌شود که گویی رفتار آغ‌بابا کاملاً منطقی و درست است. در حقیقت شوخ‌طبعی آغ‌بابا و تأکید نویسنده در پردازش این وجه از شخصیت وی باعث می‌شود مخاطب به خشونت‌های رفتاری، فیزیکی و کلامی او در قبال راوی یا سایرین خنثی بماند و آن‌ها را نتیجه‌ی عقل سلیم و منطقی این شخصیت بداند. اما این شوخ‌طبعی مانع از استمرار فضای دعوا در خانه نمی‌شود. در خانه‌ی راوی همیشه دعواست:

«...آغ‌بابا تو جمع شوخی می‌کند و نمک می‌پاشد، تا از خانه میزبان بیرون می‌آییم دعوا راه می‌افتد. هر وقت مهمانی می‌رویم یا کسانی مهمانمان می‌شوند بعد از رفتنشان دعواست» (همان: ۶۹ و ۷۰).

در *قصه‌های مجید* نیز این مسائل تکرار می‌شود و اغلب فضایی توصیف می‌شود که به مجید سخت گرفته می‌شود. «از ترس اینکه مبادا گرفتار سرزنش‌های بی‌بی بشوم، به خانه نرفتم و رفتم توی صحرایی که پشت خانه‌مان بود تا دور از بگیروببند و جاروجنجال بقیه کتاب را بخوانم» (مرادی‌کرمانی، ۱۳۸۱: ۱۶). پناه‌بردن مجید به کتاب‌خواندن و دوربودن از درگیری واکنشی منفعلانه در بروز خشونت و عادی تلقی‌کردن آن است.

همچنین باج‌دادن به سایران برای سکوت و مخفی‌سازی اشتباهاتش، باز هم از مصادیق واکنش منفعلانه و عاجزانه دربرابر خشونتی پیش‌بینی‌پذیر و ناگزیر است؛ گویی شخصیت مجید از پیش، خود را مستحق رفتار خشونت‌آمیز دیگران می‌داند و این نوع رفتارها را در قبال رفتارهای خودش، طبیعی و عادی تلقی می‌کند: «پیش مش‌اسدالله التماس کردم به مادربزرگم چیزی نگوید» (همان: ۱۷).

در این داستان، راوی بارها عبارت «از ترس بی‌بی و بقیه» را بیان می‌کند و در فضای کلی داستان این‌گونه القا می‌شود که تمام این بی‌حوصلگی‌ها و فضای ناامنی که در برابر شیطنت‌های راوی به وجود آمده طبیعی است: «می‌ترسیدم آقای اقدسی دعوام کند که چرا اهن‌وتُلُپ راه انداخته‌ام» (همان: ۵۰۸).

در فضای مدرسه نیز نویسنده اغلب با طنز، شوخ‌طبعی و شیطنت یا سرکوب، خشونت را طبیعی‌سازی می‌کند: «بچه‌ها که دیدند حقه‌ام نگرفت و خیط شدم، زدند زیر خنده» (همان: ۳۴) یا «یکی از بچه‌ها یواشکی به گوش آقا رساند که مجید اصلاً بابا ندارد که شغل داشته باشد» (همان).

این نوع اتفاقات کم‌وبیش در سراسر داستان دیده می‌شود: «قضیه را با مادربزرگم در میان گذاشتم گفت: طبل می‌خواهی چه کار؟ خجالت بکش. برو بشین درست را بخوان» (همان: ۴۴ و ۴۵) .

بیشتر شخصیت‌های داستان با عبارتی مثل «اوقاتش تلخ بود»، «سگرمه‌هایش را در هم کشید» و غیره توصیف می‌شوند. این نمونه‌ها در داستان بیشتر به‌گونه‌ای است که مجید را در برابر خشونت منفعل و پذیرا نشان می‌دهد. به نظر خواننده رفتار دیگران با مجید که پرشور و هیاهوست با تکرار چنین وقایع و شخصیت‌های اخموی حق‌به‌جانبی، طبیعی و عادی است. مثل رفتارهای پرخاشگرانه یا سرکوبگرانه‌ی شخصیت‌های آغ‌ابراهیم، مادربزرگ و مش‌اسدالله و بقیه. «آغ ابراهیم نمیشه یه خرده از استخوانش کم کنین؟ اوقاتش تلخ می‌شد... همین که هست. وردار برو، خیلی ناراحتی برو جای دیگر» (همان: ۵۰۸).

نویسنده در این رمان‌ها با استفاده از توصیفات، دیالوگ‌ها، شخصیت‌ها و... فضایی را به تصویر می‌کشد که کسی حوصله‌ی توضیح‌دادن، اعتراض‌کردن و پس‌زدن خشونت را ندارد. در داستان‌های مرادی‌کرمانی فرادستی و فرودستی شخصیت‌های داستانی بسیار بارز است. بزرگ‌سالان به‌طور کاملاً معمولی و طبیعی با بچه‌ها به تندی و خشونت رفتار می‌کنند، تنبیه امری عادی است و طبقه‌ی فرودست نگه‌داشته‌شده‌ی کودک یا نوجوان، ملزم به سکوت و خویشتن‌داری است یا واکنش او منفعلانه، طنزآمیز همراه با لودگی و فرار از موقعیت است. معمولاً این عبارات و توصیفات و فضاسازی با طنز گره می‌خورد و باعث طبیعی‌ترشدن هر یک از نمونه‌های یادشده می‌شود. علاوه‌بر این مسأله، می‌توان گفت وقتی مرادی‌کرمانی، خشونت و پرخاشگری را نشان می‌دهد مجالی برای نقد و مقابله با آن برای شخصیت‌های کودک و نوجوان داستان فراهم نمی‌آورد. شخصیت‌های کودک و نوجوان او عمدتاً رفتاری خنثی و پذیرا در مواجهه با خشونت دارند. به همین دلیل در داستان‌ها معمولاً اثرات خشونت

نشان داده نمی‌شود و این امر باعث می‌شود که خواننده مسحور فرایند روایت و فضاسازی، خشونت را امری عادی بپندارند، نه پدیده‌ای که باید تغییر کند. از منظر تحلیل انتقادی گفتمان، این نوع روایت می‌تواند خشونت را به‌عنوان بخش اجتناب‌ناپذیری از زندگی روزمره تثبیت و آن را هژمونیک کند. «هژمونی بیش از آن‌که صرفاً در پی تسلط بر طبقه‌ی فرودست باشد، به‌دنبال آن است که از رهگذر دادن امتیازات و با استفاده از ابزار ایدئولوژیک دست به اتحاد و ادغام با آنان بزند تا رضایت‌شان را به دست آورد» (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۱۰۱).

در تحلیل گفتمان، طبیعی‌سازی خشونت صرفاً به معنای پنهان‌کردن آن نیست، بلکه به معنای بازنمایی خشونت به‌گونه‌ای است که از ظرفیت انتقادی، احساسی یا نقد اخلاقی تهی شود و به‌عنوان امری عادی، اجتناب‌ناپذیر یا حتی مشروع جلوه کند. از این‌رو، هرچند خشونت در آثار تحلیل‌شده به‌وضوح بازنمایی شده، این امر به‌تنهایی مانع فرایند طبیعی‌سازی آن نمی‌شود. روایت خنثی، موضع‌گیری‌نداشتن راوی و واکنش‌های بی‌تفاوت شخصیت‌ها در موقعیت‌های تراژیک، همگی به‌منظور بی‌اثرکردن بار تهدیدآمیز خشونت عمل کرده‌اند. این بی‌طرفی صوری روایت و نبود برجسته‌سازی عنصر قربانی، زمینه‌ای فراهم می‌سازد که مخاطب نه با رنج، بلکه با ساختاری خنثی‌شده با طنازی و شوخ‌طبعی، مواجه شود؛ ساختاری که خشونت را به جای پرسش‌برانگیزبودن، به امری «طبیعی» و «مسلم» بدل می‌سازد. از این منظر می‌توان گفت طبیعی‌سازی در این آثار نه از مسیر پنهان‌سازی بلکه از مسیر عادی‌سازی رخ داده است و عواقب تأثیر روانی شوخی را پنهان می‌کند.

۲. ۱. ۲. لحن داستان

لحن[1] آهنگ بیان نویسنده است و می‌تواند صورت‌های گوناگونی به خود بگیرد. در داستان‌های امروزی لحن بیشتر درخور موضوع و شخصیت‌های داستانی می‌آید. نویسندگان می‌کوشند فردیت شخصیت‌های خود را با ویژگی‌های لحن صحبت‌های آن‌ها و طرز تفکرشان نشان بدهند (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۶۷۱).

لحن، از عناصر داستانی‌ای است که با آن شخصیت‌ها و نگرششان به‌طور غیرمستقیم به خواننده معرفی می‌شوند. این عنصر مهم داستانی علاوه‌بر اینکه بر فضای کلی داستان تأثیر دارد، باعث شناخت مخاطب از شخصیت‌ها می‌شود و باورها، ارزش‌ها، نحوه‌ی تعاملات و برخوردهای شخصیت‌ها را عادی می‌کند تا خواننده، آن شخصیت‌ها را به‌عنوان شخصیت‌های مقبول بپذیرد. بنابراین بسیاری از قاعده‌ها و گفتمان‌های طبیعی‌شده، با عنصر «لحن» به مخاطب انتقال داده می‌شود.

لحن می‌تواند در عادت‌های گفتاری نویسنده به‌صورت سبک نویسنده یا عادت‌های گفتاری شخصیت‌ها و نیز مرتبط با فضاسازی داستانی مطرح باشد. لحن مرتبط با فضاسازی مثل لحن تراژیک، کمیک یا رسمی و غیررسمی و ... در کلیت فضاسازی داستان است که درنهایت می‌توان آن را به‌عنوان سبک خاص نویسنده هم مدنظر قرار داد (رک. پین، ۱۳۸۹: ۲۱۱– ۲۳۷).

مقصود ما از لحن در اینجا، بیشتر به نحوه‌ی صحبت، بیان و عادت‌های گفتاری شخصیت‌ها برمی‌گردد. البته درسطح کلی داستان‌ها با تجمیع تحلیل لحن شخصیت‌ها می‌توان لحن کلی داستان را نیز تمییز داد. در بررسی لحن کلی حاکم بر روایت باید بین لحن نویسنده واقعی و نویسنده مستتر تمایز قایل شد. ریمون–کنان در تمایز نویسنده مستتر از نویسنده واقعی می‌گوید: «درحالی‌که مؤلف واقعی در معرض دگرگونی‌های زندگی واقعی قرار دارد، مؤلف مستتر اثری معین، هویت و موجودیتی ثابت دارد که در شرایط مطلوب در بطن اثر ثابت‌قدم و منطقی رفتار می‌کند» (ریمون–کنان، ۱۳۸۷: ۱۲۰).

---

[1]. TONE

با بررسی متن کتاب *مربای شیرین* می‌توان گفت در بسیاری از قسمت‌های کتاب، شخصیت‌ها با لحنی تند، عصبی و حق‌به‌جانب با یکدیگر سخن می‌گویند. برای مثال وقتی «جلال» اصرار می‌کند که خودش در شیشه‌ی مربا را باز کند، مادرش در جواب به او می‌گوید: «چه کار می‌کنی؟ بده من. پسر به این گندگی نمی‌تواند در شیشه‌ی مربا را باز کند. فقط بلدی الدورم بُلدرم کنی. خیال ببافی. زورت را به‌رخ بکشی» (مرادی‌کرمانی، ۱۳۸۸: ۶) یا: «مامان فردا بریم شکایت. تو هم وقت گیر آودی! به درس و مشقت برس. پس‌فردا امتحان داری. اگر نیای خودم می‌روم. برو، من هم می‌دانم با تو چه کنم. غلط می‌کنی سر خود راه بیفتی بروی اینجا وآنجا شکایت کنی. من هنوز نمردم» (همان: ۵۷). همچنین زمانی که شیشه‌ی مربا را به «آقای زینلی» می‌دهد تا سعی کند آن را باز کند: «یعنی تو مرد به این گندگی نتوانستی در شیشه را وا کنی؟ قد تو که بودم دیوار راست را می‌گرفتم می‌رفتم بالا. چند سال داری؟ دوازده سال و شش ماه» (همان: ۷).

در این مثال‌ها، دیالوگ‌ها با لحنی تند و تمسخرآمیز بیان شده و علاوه‌بر طبیعی جلوه‌دادن این نوع صحبت‌کردن، طبیعی جلوه‌دادن سرزنش‌کردن هم دیده می‌شود. یعنی گویی طبیعی است که باید یک نوجوان دوازده ساله، از پس بسیاری از کارها بر بیاید و اگر نتواند مستحق سرزنش‌شدن (هرچند با بیان شوخی و طنز) است.

نمونه‌ی بعدی، نحوه‌ی صحبت‌کردن دانش‌آموزان با یکدیگر است. در قسمتی از داستان، هنگامی که جلال شیشه‌ی مربا را به مدرسه برده است، همه دور «بهادری» جمع شده‌اند و می‌گویند: «زنده باد بهادری! بهادری رو کرد به بچه‌ها: ساکت! همگی لال» (همان: ۱۱).

خشونت‌های کلامی،گاهی آن‌قدر طبیعی‌سازی می‌شوند که در نگاه اول بسیار عادی به نظر می‌رسند. عباراتی مثل «همگی لال» یا «حسابت را می‌رسم» و... در فضای مدرسه و بین نوجوانان و خشم پنهان در این عبارات، با لحنی عادی و طبیعی به تصویر کشیده می‌شود و همین لحن بی‌تفاوت و عادی‌شده می‌تواند مخاطبین نوجوانان را در موضع انفعالی و پذیرفتاریِ «باور به خشونت به‌عنوان امری عادی» قرار دهد. همین‌طور است لحن بقال محل با دانش‌آموزان، با اهالی محل و(بعد از اینکه متوجه می‌شود درِ همه شیشه‌ی مرباها باز نمی‌شود) با مسئول پخش مرباها هم پرخاش می‌کند: «بقال هر کاری کرد نتوانست درش را باز کند. بچه‌ها خندیدند. اوقات بقال تلخ شد. هه هه هه...خنده داره؟ بفرمایید بیرون. بی‌مزه‌ها!» (همان: ۱۷).

در *شما که غریبه نیستید* نیز اکثر شخصیت‌ها با راوی که کودک یا نوجوان است، با لحن تند، خشن و گاهی با تمسخر سخن می‌گویند. برای مثال: «آخر شب، چند چشمه از گفتار و آواز فیلم‌هایی که رفته بودم برای مهمان‌ها آمدم که همه خندیدند و کف زدند. عمو ناراحت بود. خوشش نیامد. این مسخره‌بازی‌ها چیه که جلوی مردم درمی‌آری؟ اون از کتاب‌های مزخرفی که می‌خوانی اینم از فیلم دیدنت. بعید می‌دونم چیز به درد بخوری بشی» (مرادی‌کرمانی، ۱۳۸۶: ۲۷۷). گفتنی است که بعد از این ماجرا، خواننده شاهد هیچ واکنش یا بیان پیامدی به این رفتار از طرف راوی داستان نیست یا در نمونه دیگری: «با پدرم حرف می‌زنند: چطوری آغ‌کاظم؟ بد نیستم. پسرتم آوردی؟ کور نیستی، می‌بینی که» (همان: ۶۰). همان‌طور که دیده می‌شود، رفتار شخصیت‌ها با یکدیگر نیز اغلب تابع لحن خشن و اهانت‌آمیز است.

در *قصه‌های مجید* هم لحن شخصیت‌ها با مجید همین‌گونه است و حتی در این اثر لحن تند و تهدیدکننده بیشتر تکرار می‌شود. برای مثال: «دیگر چه از جانم می‌خواهی؟» (مرادی‌کرمانی،۱۳۸۱: ۱۷) یا «مش اسدالله دیگر نتوانست طاقت بیاورد. عین ببر پرید به طرف من و مچ دستم را گرفت و گفت: کاری نکن که بزنم دک‌ودنده‌ات رو خرد کنم. آخر چرا دست از

سرم بر نمیداری» (همان) یا «آقای احمدی (معلم مدرسه) کمی سگرمههایش را درهم کشید و گفت: چرتو پرت نگو. بشین کارت را بکن» (همان: ۳۶).

میتوان گفت شخصیتهای داستان *مربای شیرین*، در مقابل اتفاقات، خیلی سریع واکنش نشان میدهند؛ لحن بسیاری از جملات تند است و با خشم بیان میشوند و همهی اینها، اینگونه القا میکند که چنین رفتارهایی طبیعی است. در *شما که غریبه نیستید* همچنان لحن تند و بیحوصلگی شخصیتها به افکار و رفتار یک نوجوان دیده میشود و گاهی این لحن تند همراه با تحقیر و تمسخر او همراه است. هرچند گاهی راوی احساس بد خود نسبتبه این رفتارها را بیان میکند اما تکیهی اصلی داستان روی این تأثیر نیست. به نظر میرسد «مؤلف مستتر» بهراحتی از بیان احساسات ناشی از آن سوءرفتارها طفره میرود. نکتهی شایان توجه دیگر این است که در این داستانها، همیشه بزرگترها با هر لحنی که میخواهند با کوچکترها صحبت میکنند و این رفتار طوری طبیعیسازی شده است که گویی همهی بزرگترها میتوانند اینگونه باشند و این رفتارها کاملاً حقبهجانب و عادی است. برای مثال در داستانهای بررسیشده در این مقاله، معمولاً مادر، مادربزرگ و بقیهی بزرگترها شخصیتهایی شبیه یکدیگرند که در بیشتر مواقع با کلمات و لحنی طبیعیشده از خشونت کلامی سخن میگویند و مؤلف مستتر همواره این ایده را تسری میدهد که این نحوهی سخن گفتن، از روی دلسوزی است. این نمونه در *قصههای مجید* بیشتر تکرار و تأکید میشود.

۲. ۲. فرایندهای طبیعیسازی غیرداستانی

منظور از غیرداستانی ترفندهای بیانی در خدمت پرورش داستان و پیشبرد روایت است که از جمله مهمترین آنها میتوان به نمونههای زیر اشاره داشت.

۲. ۲. ۱. کاربردهای کنایی

کنایهها در مفهوم گفتار غیرمستقیم و پوشیدهگویی است. عبارات کنایی و ضربالمثلها به جای وضوح بیان ترجیح میدهند از رهگذار «کدگذاری» برای بهتعویقانداختن معنای صریح، افاده معنا کنند (رک. غیوری و اصلاحی، ۱۴۰۱: ۱۸۴). کاربرد کنایهها و عبارات و اصطلاحات خاص، میتوانند بهطور غیرمستقیم بار احساسی یا برداشت از متن و حالوهوای متن را تعیین کنند. استفاده از کنایهها یا ضربالمثلهای خاص بهعنوان «عبارات کدشدهی مقبول و مشهور» و بهعنوان «گُزینگویه» میتواند به فرایند طبیعیسازی یک مفهوم کمک کنند (رک. همان). در داستانهای بررسیشده، بسیاری از عبارات و کنایهها میتوانند به نفع طبیعیسازی خشونت تفسیر شوند. به تعدادی از این کنایهها و عبارات اشاره می کنیم: در *مربای شیرین* کاربرد کنایههایی مثل: «حال ما را میگیری؟ حسابت را میرسم» (مرادیکرمانی، ۱۳۸۸: ۱۲)، «حالا هی مرا «هو» کنید» (همان)؛ «نمیدانم چه مرگشان است» (همان: ۱۸)؛ «اوقات تلخ بود» (همان: ۲۲)؛ «وای به حالت اگر دستم بهات برسد» (همان: ۴۱)؛ «به هم چنگودندان نشان میدادند» (همان: ۶۹و۵۴)؛ «بگو مگوشان میشود» (همان: ۵۴)؛ «خلقشان تنگ میشود» (همان: ۷۶)؛ «به هم میپریدند» (همان: ۷۷)؛ «حالیشان شد» (همان: ۲۳) و... . همچنین عباراتی که بهطور قراردادی و طبیعی، به خشم و لحن خشونتآمیز اشاره دارند: «زیر لب فحش میدهد» (همان: ۲۰)، «به درک» (همان: ۴۱)، «اگر خودت را هم بکشی من نمیآیم» (همان: ۵۳)، «به جهنم که باز نمیشود» (همان). «تو هم وقت گیر آوردی» (همان: ۶۱)، «این بیعرضهها» (همان: ۶۷)، «انگار دنیا را زدند توی سرم، دیوانه شدم» (همان: ۸۷) و مثالهایی از ایندست.

در شما *که غریبه نیستید*: «می‌توپید بهم» (مرادی‌کرمانی، ۱۳۸۶: ۸)، «ناخن خشک است، جان به عزراییل نمی‌دهد» (همان: ۱۲)، «غر می‌زند» (همان)، «باز کتک‌کاری کردین؟» (همان: ۱۳)، «نمی‌خواهد چشمش به چشم شوهرخواهرش بیفتد» (همان: ۱۴)، «دهاتی» (همان: ۲۲۶)، «اگر بمیرم هم نمی‌خورم» (همان: ۲۸۰)، «کور که نیستی» (همان: ۶۰)، «تهدید می‌کردم» (همان: ۶۳)، «عجب بچه جلفی!» (همان: ۷۴)، «از دست من کلافه است» (همان: ۷۴)، «حساب همه‌تونو برسه» (همان: ۹۱)، «هوشان می‌کنیم» (همان: ۹۲)، «حالیش نیست» (همان: ۱۰۱)، «به تو چه کی بیشتر زور میزنه؟» (همان)، «نزدیک است دست‌به‌یقه شوند» (همان)، «مثل سگ پشیمانم» (همان: ۱۱۱)، «گلاویز شدیم» (همان: ۳۱۳)، «تا تو را بکشم» (همان) و ... .

در *قصه‌های مجید* عبارات یا کنایه‌هایی مانند: «دنبال چیزی بود که بکوبد تو کله من و خیالش را راحت کند» (مرادی‌کرمانی، ۱۳۸۱: ۱۵)، «اگر می‌شنید که مش‌اسدالله از دستم ناراحت شده، حسابم پاک بود» (همان: ۱۶)، «بگیروببند و جاروجنجال» (همان: ۱۶)، «سگرمه‌های توهم‌رفته» (همان: ۱۷)، «نگاه زهرآلود و تودل‌خالی‌کن» (همان: ۱۷)، «هیچ‌کس جرأت نمی‌کرد نگاه چپ به حیوان‌ها بیاندازد» (همان: ۲۰)، «حالا می‌دونم با تو چه کار کنم» (همان: ۲۳)، «بی‌خود چاپلوسی نکن من جنس تو رو خوب می‌شناسم» (همان: ۱۳)، «اوقاتش تلخ بود» (همان: ۲۳)، «این گربه‌ی نمک‌به‌حروم» (همان: ۲۵)، «اگر برگشت من میدونم و تو» (همان: ۲۵)، «چندتا بدوبیراه و ناله‌ونفرین بار مرغ کرد» (همان: ۴۷)، «خدا ذلیلشون کنه» (همان: ۴۷۸)، «دل‌ودماغ ندارم» (همان: ۴۷۹)، «کلک امتحانات کنده شد» (همان: ۴۸۳)، «نره گم‌وگور بشه» (همان: ۴۸۷)، «یکی‌به‌دو می‌کردیم» (همان: ۱۶۹)، «جوشی شده بود و خون خونش را می‌خورد» (۱۵)، «اخم‌وتخم کرد» (۱۷۲) و... .

براساس این داده‌ها می‌توان گفت که بسیاری از عبارات و کلمات و کنایه‌ها به خشونت غیرمستقیم اشاره دارند. یعنی این عبارات و کنایه‌ها بسیار رایج و طبیعی به نظر می‌رسند اما در پس‌زمینه‌ی خود، مفهوم خشم و نفرت را با خود به همراه دارند و بر فضای کلی داستان تأثیر می‌گذارند و کاربرد مداوم آن‌ها به‌طور غیرمستقیم به طبیعی‌سازی خشم در این اثر کمک کرده است. علاوه‌بر این گاهی این کنایه‌ها یا عبارات روزمره می‌توانند خشونت را جزئی از ویژگی‌های شخصیتی و معمولی نشان دهند نه یک مشکل و مطلب غیرعادی.

۲. ۲. ۲. کاربرد طنز

طنز نیز یکی از مصادیقی است که می‌تواند به طبیعی‌سازی خشونت کمک کند. گاهی رفتارهای بد یا لحن‌های خشن و تحقیرآمیز چون در قالب طنز و شوخی بیان می‌شوند، بی‌ضرر به نظر می‌رسند و خواننده‌ی نوجوان، ممکن است این لحن را به‌عنوان شیوه‌ی عادی ارتباطی در خانواده، مدرسه و جامعه بپذیرد. به همین دلیل بسیاری از اوقات خشونت کلامی طنزآمیز یا رفتار خشن طنزآمیز به‌عنوان مشکلی جدی مطرح نمی‌شود. این نمونه بیشتر در قصه‌های مجید دیده می‌شود. در این اثر سختی‌های زندگی مجید و عصبانیت بی‌بی و شخصیت‌های دیگر با استفاده از طنز عادی جلوه می‌کند. به‌عنوان مثال: «می‌توانست یکی از سنگ‌های ترازو را که دم دستش بود بردارد و بزند تو کله‌ی من... سنگ نمی‌شکست اما کله من که می‌شکست! اصلا پرت‌کردن سنگ خیلی خطرناک بود. عجب پیرمرد فهمیده و دلسوزی بود!» (همان: ۱۵). پرتاب‌کردن سنگ ترازو اگرچه در تخیل مجید شکل می‌گیرد و راوی است که این رفتار را به شخصیت پیرمرد نسبت می‌دهد اما همین تصویرسازی خشن در بیانی طنزآمیز و لحن فکاهی، تصویرسازی از خشونت را طبیعی‌سازی کرده است یا در این نمونه: «او هم صحبت کرد و کتاب را از دست من گرفت و خواست بزند تو کله‌ام. از کنار گوشم گذشت و افتاد میان جویی که کنار کوچه بود و آب کثیف و پرلجنی داشت. خم شدم و کتاب نازنین را از توی آب و لجن برداشتم و گفتم: خیلی متشکرم. خیلی لطف کردین!» (همان: ۱۵و۱۶). در این بخش علاوه‌بر طنز، پذیرفتاری و کنش منفعلانه راوی و کانونی‌کردن «افتادن کتاب نازنین در جوی و لجن» از

بار خشونت رفتاری شخصیت کاسته است یا در نمونه‌ی دیگر: «گربه که جارو را نوش جان کرد و فحش را شنید جان گرفت، امانش نداد، تر و چسب خودش را از دیوار انداخت پایین مثل فشنگ دررفت» (همان : ۲۷). تصویری دیگر از رفتار خشونت‌آمیز با حیوانات که مؤلف مستتر در لحن و بیان طنز و ایجاد طنز موقعیت، رفتار خشونت‌آمیز را به حاشیه رانده است یا

«بی‌بی خدابیامرز، از پر چارقدش یک اسکناس مچاله شده پنج قرانی درآورد و گذاشت جلوی آینه. دست مرا گرفت و کشید و برد از دکان بیرون. بین راه، از زور ناراحتی، بازوی مرا نیشگونی سوزنده و حسابی گرفت و گفت: «می‌بینی بابت کله‌ی صاحب مرده تو من بیچاره چقدر باید پول بدم؟» گفتم: بله بی‌بی حق با توست. چقدر خوب بود که من اصلاً کله نداشتم. هم خیال تو راحت بود و هم خیال من. کله‌داشتن باعث دردسرِ است. کاش به جای کله یک خرده پول داشتم، بهتر نبود!» (همان: ۷۳).

در این بخش از داستان نیز، نویسنده با استفاده از طنز کلامی و موقعیت، خشونت فیزیکی و کلامی را به امری روزمره و پذیرفتنی تبدیل کرده است. نیشگون‌گرفتن بی‌بی که در حقیقت نوعی تنبیه بدنی محسوب می‌شود، با پاسخ طنزآمیز مجید بی‌اهمیت جلوه داده شده و از یک رفتار ناپسند به یک لحظه‌ی خنده‌دار تغییر شکل می‌دهد. این نوع طنز، اگرچه در نگاه اول صرفاً جنبه‌ی سرگرمی دارد، اما در لایه‌های زیرین خود موجب طبیعی‌سازی رفتارهای خشن در تعاملات روزمره بزرگ‌ترها با کودکان یا نوجوانان می‌شود و در نمونه دیگر

«کم‌کم بند کرد به قیافه و هیکلم و گفت: آخر، خودت فکر کن. بشین کلاهت را قاضی کن، برو جلوی آینه قیافه‌ات را ببین، ببین این قیافه‌ای را که تو داری به درد عکس می‌خوره یا نه؟... باز اگر گردن‌کلفت و صورت چاق و سرخ‌وسفیدی داشتی، بد نبود. ولی تو فکر می‌کنی با این قیافه و هیکل عکست چی از کار درمی‌آد؟ کسی معمولا از از خودش عکس می‌اندازه که هیکلش قابل عکس انداختن باشه، نه تو که قد و بالات عینهو چوب کبریته...» (همان: ۱۰۰)

در مقابل این تحقیرهای مستقیم بی‌بی، تنها واکنش مجید این است که: «بی‌بی ول کن معامله نبود. عکس که از من نمی‌گرفت هیچ، آبرو هم برای قیافه‌ام نگذاشت...» (همان: ۱۰۰-۱۰۱). در این بخش نیز تحقیرهای بی‌بی که در شرایط عادی می‌تواند تأثیری منفی بر عزت نفس مجید داشته باشند، در روایت طنزآمیز مجید به یک شوخی تبدیل شده و اثر واقعی آن کم‌رنگ شده است.

گاهی نیز از عبارات روزمره طبیعی‌شده که بار طنز دارند، خشونت، پنهان و زدوده می‌شود: «اگر دست آن جمعیت به من بیچاره می‌رسید، تکه‌بزرگ تنم گوشم بود» (همان: ۴۹).

طنز در این داستان نه‌صرفاً به‌عنوان عنصری برای ایجاد خنده، بلکه به‌عنوان ابزاری برای طبیعی‌سازی خشونت عمل می‌کند. به بیان دقیق‌تر، طنز از طریق برجسته‌سازی اغراق‌آمیز کنش‌ها و گفتارهای خشن در قالب موقعیت‌های طنز، حساسیت مخاطب را به خشونت کاهش می‌دهد. در واقع طنز چون سپری روانی عمل می‌کند که تلخی خشونت را می‌زداید و آن را به امری طبیعی و پذیرفتنی بازنمایی می‌کند. از منظر تحلیل‌گفتمان، این فرایند را می‌توان نوعی «بی‌حسی گفتمانی»[1] دانست؛ زیرا مخاطب از خلال تکرار مواجهه با کنش‌های خشن در بستر طنز، به‌تدریج حساسیت خود را از دست می‌دهد و خشونت را امری بدیهی تلقی می‌کند. در مجموع، کارکرد روایت و طنز در این داستان‌ها، نه‌تنها در القای تدریجی طبیعی‌سازی خشونت، بلکه در پوشاندن یا تعدیل نسبی خشونت‌های آشکار بیشتر موثر بوده است.

---

[1]. discursive numbness

۳. نتیجه‌گیری

در این مقاله باتوجه‌به نظریه‌ی تحلیل انتقادی گفتمان نورمن فرکلاف، موضوع خشونت در سه داستان *مربای شیرین*، *شما که غریبه نیستید* و *قصه‌های مجید* اثر هوشنگ مرادی‌کرمانی از منظر طبیعی‌سازی بحث و بررسی شد. منظور از طبیعی‌سازی، سازوکاری است که تفکر، ایده یا کنشی را که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بار ایدئولوژی خاصی دارند باورپذیر و هژمونیک می‌کند. در این سازوکارها چون مسائل و کنش‌ها به باور عقل سلیم منطقی به نظر می‌رسند، پنهان‌کننده و عادی‌سازی می‌شوند.

در فضاسازی داستان‌های بررسی‌شده از مرادی‌کرمانی، چه در عناصر داستانی و چه در کیفیت بیانی و سبک نویسنده، همواره انواع خشونت‌ها، پنهان و طبیعی‌شده، روایت می‌شوند. فضای داستان‌ها با توصیفاتی مبتنی‌بر خشم و «چنگ‌ودندان نشان‌دادن»، بی‌حوصلگی شخصیت‌های بزرگ‌سال در برابر شور و نشاط و شیطنت‌های شخصیت‌های کودک یا نوجوان، ترتیب فرادستی/ فردوستی نقش‌آفرینی شخصیت‌ها، لحن طنز و تحقیر، کنایات خشن و سرکوب‌گرانه یا کنترل‌کننده و نمونه‌هایی ازاین‌دست عمدتاً رفتار و گفتار خشونت‌آمیز را بخشی از زندگی واقعی و فرهنگی ما نشان می‌دهد.

با بررسی این سه اثر از مرادی‌کرمانی مشخص شد که وی عمدتاً فضاسازی داستانی را در بستری از گفتار و رفتار خشونت‌آمیز ترسیم می‌کند و اغلب بدون انعکاس عکس‌العمل درست در برابر خشونت یا ایجاد فرصت تأمل و درنگ در برابر آن برای مخاطب، از موضع آگاهی‌دادن یا مقاومت در برابر خشونت، آگاهانه یا ناآگاهانه می‌گذرد. البته همان‌طور که در تحلیل‌ها اشاره شد باید توجه داشت که این امر می‌تواند برگرفته از تجربه‌ی زیسته نویسنده یا تأکید او بر بیان غیرمستقیم خشونت طبیعی‌شده در بستر فرهنگی ما ایرانیان، به واسطه‌ی جایگاه نویسنده‌ی مستتر در هر داستان باشد. خشونت بارها در روایت‌سازی او تکرار می‌شود به همین دلیل می‌توان اذعان داشت که «خشونت» موضوع و ایده‌ی پربسامد وی در موتیف‌سازی است. به‌تبع تکرار این موتیف‌ها مخاطب کودک و نوجوان، خشونت را بخشی طبیعی و پذیرفته‌شده از زندگی واقعی خود و جامعه پیرامونش تلقی می‌کند. به‌طور کلی می‌توان دلایل طبیعی‌سازی خشم را در آثار بررسی‌شده‌ی هوشنگ مرادی‌کرمانی در چند مبحث خلاصه کرد.

۱. معمولاً خشم و خشونت به‌عنوان یک واکنش روزمره نمایش داده می‌شود. مثلاً در *قصه‌های مجید*، مادربزرگ و در *مربای شیرین* و *شما که غریبه نیستید*، بیشتر شخصیت‌های داستان اغلب با دادوفریاد یا تهدید واکنش نشان می‌دهند.

۲. شخصیت‌ها با خشم کنار می‌آیند و در برابر آن رفتاری منفعلانه دارند، آن را پذیرفته و قصدی برای تغییرش ندارند. راوی نوجوان داستان‌ها مجید یا هوشنگ نه اعتراضی می‌کنند و نه تصور می‌کنند که بتوانند تغییری در این روند ایجاد کنند.

۳. هیچ پیام روشنی درباره‌ی اثرات خشم و خشونت در داستان‌ها مشهود نیست. اگرچه در برخی داستان‌ها لحظاتی از رنج ناشی از خشونت (مثلاً در *شما که غریبه نیستید*) دیده می‌شود، اما به‌طور کلی داستان‌های بررسی‌شده، پیام روشنی درباره‌ی زیان‌های خشونت چه مستقیم و چه غیرمسقیم ارائه نمی‌شود.

۴. تکرار جملات و عبارات و کنایاتی که بسیار طبیعی‌شده به خشم اشاره دارند به‌ویژه در *قصه‌های مجید* و *مربای شیرین* به جریان طبیعی‌سازی خشونت بیشتر کمک کرده است.

۵. طبیعی‌سازی خشونت در این آثار، فقط از نوع کلامی نیست بلکه خشونت فیزیکی هم دیده می‌شود مثل زندانی‌کردن، ترکه برداشتن برای تنبیه، فلک‌بستن و غیره. خشونت‌های کلامی طبیعی‌شده در این آثار عبارت‌اند از: تمسخر، تحقیر، فریادزدن، با بی‌حوصلگی و خشم جواب‌دادن و غیره.

۶. به‌کاربردن طنز در موقعیت‌هایی که نشان‌دهنده‌ی خشونت‌اند باعث طبیعی‌سازی این رفتارها می‌شود زیرا رفتارهای بد یا لحن‌های خشن و تحقیرآمیز چون در قالب طنز و شوخی بیان می‌شوند، بی‌ضرر به نظر می‌رسند و از شدت خشم می‌کاهند و باعث می‌شوند خواننده کمتر احساس کند که این رفتارها مشکل‌ساز هستند.

منابع

آقاگل‌زاده، فردوس؛ غیاثیان، مریم سادات. (۱۳۸۶). «رویکردهای غالب در تحلیل انتقادی گفتمان». *زبان و زبان‌شناسی*، ۳ (۵)، ۵۸-۶۴. https: //www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1129710

پین، جان. (۱۳۸۹). *سبک و لحن در داستان*. ترجمه‌ی نیلوفر اربابی، اهواز: رسش.

توبیاس، رونالد. (۱۳۸۹). *درون‌مایه در داستان*. ترجمه‌ی مهرنوش طلایی، اهواز: رسش.

رضی، احمد. (۱۴۰۱). *روش‌ها و مهارت‌های تحقیق در ادبیات و مرجع‌شناسی*. تهران: فاطمی.

ریمون-کنان، شیلومیت. (۱۳۸۷). روایت داستانی: بوطیقای معاصر. ترجمه‌ی ابوالفضل حری، تهران: نیلوفر.

ظریفیان، مهدی و همکاران. (۱۴۰۱) . «بررسی ویژگی‌ها و علل اجتماعی-سیاسی پدیده‌ی هتّاکی در ادبیات دوره‌ی مشروطه». *نقد ادبی*، ۱۵(۵۸)، ۱۱۹-۱۵۷. DOR:20.1001.1.20080360.1401.15.58.6.4

غیوری، معصومه؛ اصلاحی، سپیده. (۱۴۰۱). «تحلیل و بررسی زبانی جایگاه زن در ضرب‌المثل‌های فارسی از منظر طبیعی‌سازی». *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۷ (۱۳)، ۲۰۲-۱۷۳. https: //doi.org/10.22124/plid.2022.22653.1610

فرکلاف، نورمن. (۱۳۷۹). *تحلیل انتقادی گفتمان*. ترجمه‌ی فاطمه شایسته‌پیران و همکاران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

کربلایی‌صادق، مهناز و همکاران. (۱۳۹۶).«بررسی الگوی خشونت کلامی در آثار ادبی معاصر: رویکردی نقش‌گرا». *کنفرانس بین‌المللی ادبیات و زبان شناسی*، شماره‌ی ۲. https: //sid.ir/seminar/161/fa

لزگی، سیدحبیب‌الله؛ حجوانی، مهدی. (۱۳۸۴). «خشونت و مدارا در ادبیات کودک (با نگاهی به دو نمایشنامه‌ی کودکانه)». *پژوهشنامه‌ی علوم انسانی*، (۴۵-۴۶)، ۱۸۹-۲۱۰.

لینت‌ولت، ژپ. (۱۳۹۸). *ابعاد روایت‌پردازی؛ مضمون، ایدئولوژی، هویت*. ترجمه‌ی نصرت حجازی. تهران: علمی و فرهنگی.

محسنی، محمدجواد. (۱۳۹۱). «جستاری در نظریه و روش تحلیل گفتمان فرکلاف». *معرفت فرهنگی اجتماعی*، ۳ (۳)، ۶۳-۸۶. https: //marefatefarhangi.nashriyat.ir/node/112

محمودی‌بختیاری، بهروز؛ معنوی، مهسا. (۱۳۹۵). «خشونت کلامی درنمایشنامه هاملت با سالاد فصل: رویکرد گفتمانی». *جستارهای زبانی*، ۷ (۳۰)، ۱۸۷-۲۰۵. http: //lrr.modares.ac.ir/article-14-3733-fa.html

مرادی‌کرمانی، هوشنگ. (۱۳۸۶). *شما که غریبه نیستید*. تهران: معین.

ـــــــــــــ (۱۳۸۱). *قصه‌های مجید*. تهران: معین.

ـــــــــــــــــــ (۱۳۸۸). *مربای شیرین*. تهران: معین.
میرصادقی، جمال. (۱۳۹۴). *عناصر داستان*. تهران: سخن.
هارت، کریستوفر. (۱۳۸۹). *تحلیل گفتمان انتقادی و علوم شناختی*. ترجمه‌ی مسعود دهقان و فردوس آقاگل‌زاده و بهناز وهابیان، تهران: نویسه پارسی.
هوارث، دیوید. (۱۳۹۰). *گفتمان*. ترجمه‌ی احمد صبوری. تهران: آشیان.
یارمحمدی، لطف‌الله. (۱۳۹۹). *درآمدی به گفتمان‌شناسی*. تهران: هرمس.
یونسی، ابراهیم. (۱۳۹۲). *هنر داستان‌نویسی*. تهران: نگاه.